

Anders Franzén död

Anders Franzén är ett överdådigt och självklart namn i raden av pionjärer för svensk marinarkeologi. Inte nog med det: man kan även säga internationell marinarkeologi. En av hans stora upptäckter, regalskeppet "Vasa", var vid bärgningen årsbarn (1961-62) med den första vetenskapligt bedrivna utgrävningen under vatten, Cape Gelidonya (turkiska Gelidonya burun) i Medelhavet. Strängt taget kan man säga att modern marin eller maritim arkeologi vilar på tre grundpelare: Vasa, Gelidonya och Skuldelev i Danmark. Då skall man minnas att två av dessa inte bedrevs som arkeologiska projekt under vatten, "Vasa" grävdes ut först efter bärgningen och vikingaskeppet från Skuldelev undersöktes på land inom en kassun. Detta visar också på hur den maritima arkeologin bara till en del behöver arbeta under vatten.

Inte heller var Anders Franzén sportdykare. Han var mer eller mindre amatör och blev omsider arkivforskare med stora historiska kunskaper, särskilt om den svenska stormaktstiden. Det var dessa som drev honom att, med stor framgång, söka efter den svenska kronans stora regalskepp. Men bakgrunden var en något annan än man föreställer sig. I det följande använder jag delvis Anders egna uppgifter, som han en gång sände mig som hjälp inför en artikelserie om *Pionjärer inom marinarkeologin i Meddelanden från Marinarkeologiska Sällskapet* (som dock inte fortsattes efter de första försöken).

Han föddes 1918 i Stockholm, tog studenten 1936 och studerade medicin 1936-40 och hade sannolikt fullföljt läkarutbildningen om inte hans far hade dött. Omkring 1939 upptäckte han att skeppsmasken inte fanns i Östersjön (på vraket av "Riksäpplet" nära Dalarö). Detta blev på många sätt en avgörande upplevelse för Anders framtida inriktning.

Han sökte därefter till mariningenjörskåren, där han dock inte kom in. Med bibehållen målsättning blev det i stället att först söka sig till skeppstekniska linjen på Tekniska Högskolan i Stockholm. Men för att komma in där behövde man skaffa sig praktik till sjöss, vilket Anders följaktligen gjorde. Han mönstrade på en Johnssonbåt i maskin och seglade runt Sydamerika. Hemkommen gick

han ett tag på Teknis 1940-43 (utan examen). Enligt utsago lärde han sig själv där att man "ingenting" visste om fartyg före 1750. I denna veva gjorde han under krigsåren en viktig uppfinning. Tillsammans med en god vän började han framställa motorbränsle ur tallstubbar med utomordentlig framgång.

Men intresset för de stora skeppen fanns kvar. Omkring 1950 var hans klassiska vrakkarta klar (12 skepp). 1951 konstruerade han det propplod som ofta bär namnet Franzénlodet. 1951 tog det en vecka att lokalisera regalskeppet "Riksäpplet", trots att han visste var hon låg (platsen heter Äppelskär). Sedan gick det bättre. 1953 kom turen till "Gröne Jägaren", (där han redan fäst sig vid ortnamnet Brandalsudd efter 'brandare' = brännare eller brännskepp, som ju "Gröne Jägaren" var), 1954 "Riksnickeln", 1956 "Vasa".

Resten känner vi. Anders blev riksbeaktant. Andra tog över, vilket inte alltid gjorde Anders glad. Hans stridigheter med myndigheter är också kända. För det mesta befann sig Anders på den förlorande sidan. I efterhand kunde han dock notera den lilla triumfen till hans egen (och språkmänniskornas) åsikt kom att gälla, att Vasa skulle stavas Vasa och inte Wasa. Nationalbelöningen i form av en universitetslektortjänst på

Teknis, med professors titel, var säkert plåster på såren. Fastän väl upp i åren fortsatte han oförtrutet att lokalisera vraken på sin karta, "(Stora) Kronan" (funnen), "Svärdet", "Makalös", "Resande Man" och "Lybske Svan". Alla namnen slår numera an en eller flera strängar hos de flesta av oss. Till stor del är detta Anders förtjänst.

Det sades ibland att Anders blev diva. Det kunde hända, att han någon gång visade upp ett sådant drag även för helt oskyldiga personer. På gamla politiker, särskilt socialdemokrater, som Carl Albert Andersson i Stockholm, kunde det reta gallfeber, och måhända med viss fog. Men under-tecknad vet också, hur Anders utan prut ställde upp och stödde vårt lilla forum, Marinarkeologiska Sällskapet.

Marinarkeologiska Sällskapet grundat 1977, som då var en mycket liten, mycket ung och mycket ideell förening. Omsider blev han också hedersmedlem i MAS. Hans hjälpande hand syns i många sådana sammanhang. Visst blev hans metoder och allmänna framtoning ibland diskuterade. Men intrycket kvarstår av en självständig människa med en stor idé som han konsekvent höll fast vid, till stor fördel för vår speciella gren av arkeologin. Frid över hans minne!
Christer Westerdahl.